

3. Григорієв Н. Спогади Руїнника. – Львів, 1938.– С. 10.
4. ДАХО. – Ф.228. – Оп. 2. – Спр. 149. – Арк. 71, 75.
5. Книгар. 1917. – № 9.
6. Лотоцький О.Спомини про минуле. – Варшава, 1932. – С. 85.
7. Меженко Ю. Українська книга часу великої революції // Життя і революція. – 1927. – № 11.
8. Приходько В. Під сонцем Поділля. – Львів, 1931. – С. 170.
9. Яцюк О. З історії "Просвіти" на Поділлі // Вісник УВКР. – №3. – 2003. – С. 16.
10. ЦДА України в м. Києві. – Ф. 275. – Оп. 1. – Спр. 2447. – Арк. 196-197.
11. ЦДА України в м.Києві. – Ф. 301. – Оп. 1. – Спр. 1535. – Арк. 56.

УДК 37.048.4

О.О. Малиновська

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВСЬКІЙ МОЛОДІ ГОТОВНОСТІ ДО ВИБОРУ МАЙБУТНЬОЇ РОБІТНИЧОЇ ПРОФЕСІЇ (З ДОСВІДУ ПАВЛИСЬКОЇ ШКОЛИ)

У статті професійне самовизначення учня розглядається як соціальна, психологічна та педагогічна категорії, вказується на актуальність питання вибору старшокласниками професії будівельного профілю, проаналізовано досвід Павлиської школи по формуванню готовності старшокласників до вибору майбутньої професії.

The given article considers the professional self-determination of the pupil as social, psychological and pedagogical category; it stresses the urgency of the problem of choosing the profession of building direction by senior pupils. The experience of Pavlyska's school concerning the formation of senior pupils' readiness to choose the future speciality was analyzed.

Наукові дослідження з педагогіки та психології, соціології та економіки, а також повсякденна практика переконують, якщо професія обрана людиною за власним покликанням, особистісними нахилами та здібностями, то її праця є джерелом натхнення, приносить задоволення і радість, а також найбільшу користь нашому суспільству. За даними багаторічних досліджень, правильний вибір професії підвищує продуктивність праці до 30 %, зменшує плинність кадрів на 20 – 25 %, знижує аварійність, травматизм у 3 – 4 рази [5: 3]. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) [1], Закон України «Про освіту» [3] передбачають формування громадянина, здатного до свідомого вибору майбутньої професії.

Зокрема, актуальним є питання вибору робітничих професій. За прогнозами науковців, за умови збереження існуючих тенденцій у 2015 році потреба промисловості у кваліфікованій робочій силі у більшості регіонів України задовольнятиметься на 30 – 37 відсотків. На 2,2 млн. студентів вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації в Україні припадає 500 тис. учнів професійно-технічних навчальних закладів, тобто на одного робітника маємо 4,4 фахівця з вищою освітою (2006 р.) [2: 4]. Серед робітничих професій, які користуються популярністю на ринку праці, є професія будівельника. Нестача професіоналів даної галузі розглядається як одна з нагальних проблем економіки.

Для вирішення зазначеного питання важливим кроком є професійна орієнтація старшокласників на робітничі професії будівельного профілю. Загальним теоретичним проблемам формування готовності до професійного самовизначення у майбутній трудовій діяльності присвячено ряд досліджень С. Батищева, Ф. Івашенка, Є. Клімова, Я. Коломинського, В. Чебишевої. Психолого-педагогічні аспекти проблеми формування готовності до професійного самовизначення на певні групи професій розглянуто у роботах І. Баріхашвілі, В. Барка, Ю. Гільбуха, Г. Костюка, Р.Лучечка, В. Мачуського, Є. Павлютенкова, В. Романчука, О. Тополь. Питання професійної орієнтації учнів у процесі

трудового навчання розглядає К.Іванович, В. Симоненко, М. Скаткін, Т. Сорока. Соціально-психологічний аспект особистісного самовизначення розглянуто у роботах А. Петровського, Т. Снегірєва, Т.Тітми, Г. Чередниченко, Д. Фельдштейна. В історичному аспекті проблему вибору професії досліджували В.Аванесов, А. Вихрущ. Питання профорієнтації молоді на робітничі професії розглядає О.Закатнов, а саме на професію будівельника Г. Щекін. Аналізуючи літературу, можемо сказати, що орієнтація старшокласників на вибір професії будівельника потребує наукового переосмислення.

Актуальність даного питання обумовлена потребами в кадровому забезпеченні та значимістю професії, великими можливостями загальноосвітньої школи у формуванні в учнів загальноосвітньої школи готовності до вибору майбутньої професії будівельника, необхідністю підвищення якості підготовки учнів загальноосвітньої школи до вибору майбутньої професії будівельника згідно з вимогами сучасного життя та рядом діалектичних протиріч, зокрема: між суспільними потребами у підготовці фахівців будівельних спеціальностей та існуючим станом підготовки учнівської молоді до вибору професії, між необхідністю ефективної підготовки учнів до вибору професії будівельника та недостатнім обґрунтуванням педагогічних умов цього процесу.

Мета статті – розкрити актуальність проблеми, проаналізувати досвід Павлівської школи по формуванню готовності учнівської молоді до вибору майбутньої професії.

Вибір професії є важливим кроком у житті кожної людини. Від цього залежить самореалізація особистості у майбутньому. У вирішенні питання вибору професії у значній мірі допомагає профорієнтація. Профорієнтація – комплекс взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на формування професійного покликання, виявлення здібностей, інтересів, придатності та інших факторів, які впливають на вибір професії або зміну виду діяльності [6]. Профорієнтація є самостійною галуззю знань, але формується на основі педагогіки, психології, соціології, економіки, філософії, медицини, права. Отже, профорієнтація має економічну, медико-фізіологічну, психолого-педагогічну, соціальну функції. Економічна функція означає покращення якісного складу робітників, підвищення продуктивності праці, економію робочого часу. Медико-фізіологічна функція – це реалізація вимог до здоров'я, необхідних для виконання роботи. Психолого-педагогічна полягає у виявленні та формуванні інтересів школяра, допомога йому у пошуку професії, яка відповідає його можливостям, визначенні умов ефективного управління професійним самовизначенням учнів. Соціальна функція профорієнтації передбачає процес засвоєння учнями відповідної системи знань, які дають змогу здійснити соціально-професійну діяльність. Мета профорієнтації на певну спеціальність визначається суспільством, його потребами.

Життєві плани є тим широким поняттям, яке охоплює значну сферу самовизначення особистості. Підготовка учня до свідомого вибору професії – одна з найважливіших соціально-педагогічних задач школи. Щоб допомогти людині у виборі професії, треба дізнатися про її інтереси, нахили, особистісні якості, індивідуальні особливості, стан здоров'я, попит на професії. З урахуванням вищезазначеного знайти такий вид діяльності, у якій людина максимально зможе себе проявити.

При формуванні готовності до вибору майбутньої робітничої професії будівельника необхідно враховувати вікові особливості учнів. Професійне самовизначення у кожному віковому періоді відбувається своєрідно. У підлітковому віці у дитини відбуваються найбільш істотні процеси, пов'язані з вибором професії, з виробленням відповідних умінь та навичок, необхідних ділових якостей особистості. Діти цього віку відрізняються підвищеною пізнавальною і творчою активністю, вони завжди прагнуть дізнатися щось нове, чомусь навчитися, причому робити все по-справжньому, професійно, як дорослі. Це стимулює підлітків до виходу за межі шкільної навчальної програми у розвитку своїх знань, умінь та навичок. Багато дітей у підлітковому віці намагаються оволодіти різноманітними професійними вміннями, причому професійно орієнтоване уподобання дітей цього віку може бути характер справжньої пристрасті, коли все останнє для дитини стає другорядним і

улюбленій справі вона присвячує свій вільний час [4: 226-227]. Інтерес до майбутньої професії зароджується у школі, вдома, у колі сім'ї, у позашкільних справах. У школі це частіше відбувається у процесі навчання і праці.

У юнацькому віці діти набувають трудові вміння і навички, від яких залежить їх професійна робота у майбутньому. Майбутні професійні успіхи дітей в певній мірі визначається трудовими вміннями і навичками, які активно формуються в шкільні роки [4: 371-372]. Вони добре розуміють, що зміст їх майбутнього життя залежить від правильного визначення професії. У роки юності у дітей відбувається активне становлення світогляду. Важливим виступає формування соціальних поглядів, економічного світогляду. Учні, які засвоїли економічні знання, в майбутньому здатні до вміння самостійно заробляти на життя. Відбувається засвоєння системи обов'язків відносно однокласників і дорослих, активний самоаналіз. У юнацькому віці в учнів виражається індивідуальний стиль. Кожен відрізняється своїми потребами, інтересами, рівнем самосвідомості. Це проявляється і у виборі життєвого шляху. Не всі старшокласники відповідально ставляться до вибору майбутньої професії, усвідомлюють необхідність старанно працювати, щоб досягти результату. У юнаків вироблені певні професійні вміння, від їх ефективного застосування залежить правильний професійний вибір. До кінця дев'ятого класу учень повинен зробити певний вибір. Існує два способи: перший – «спроб та помилок» (якщо учень несвідомо вибирає професію), другий – коли учень, ознайомившись із світом професій, знаючи свої здібності, свідомо і самостійно робить свій вибір. Не всі випускники, закінчуючи школу, свідомо обирають професію. Причиною цього є недостатні знання про конкретні особливості кожного виду діяльності, низька мотивація до цієї проблеми, невміння свої бажання підкоряти реальним можливостям та своїм здібностям. «У роки отрочтва і ранньої юності людині треба дати вміння і навички, які допомогли б їй свідомо вибрати професію, розкрити в праці свої задатки, здібності, нахили»[7: 317].

Сформувані у школяра готовність до вибору професії, виробити вміння співставляти запит суспільства на сфери діяльності зі своїми ідеалами, уявленнями про цінності та їх реальними можливостями, можливо через подальше самопізнання, самоосвіту, самовиховання і оволодіння оптимальними знаннями, вміннями з наукових основ вибору професії.

Орієнтація на професію будівельника здійснюється поступово. Значну роль у цьому процесі покликані відігравати навчальні заклади загальної середньої освіти. Для ефективного формування інтересу до професії будівельного профілю повинні створюватися педагогічні умови: програмно-цільове забезпечення зазначеної проблеми у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи, ознайомлення учнів старшого шкільного віку з необхідними знаннями про професії будівельного профілю, оволодіння учнями необхідними способами самооцінки своїх можливостей стосовно даних професій, використання різних форм навчально-виховної роботи в школі, спрямованих на профорієнтацію учнів стосовно професій будівельного профілю.

На кожному уроці у школі у певній мірі проводиться профорієнтаційна робота. На уроках математики учитель може показувати застосування знань у фізиці, механіці, електромеханіці, розрахунках з архітектури будівель і споруд, технології виробництва і т.д. На біології вивчаються фізіологічні та психологічні можливості та потреби людини, що є важливим фактором при виборі професії. На уроках української, іноземної мов, української та зарубіжної літератур та інших предметів учитель може ознайомити з твором про певну професію, запропонувати написати переказ, твір, вірш і т. д. Важливе значення у формуванні інтересу до професій будівельного профілю мають уроки трудового навчання, на яких діти отримують первинні професійні знання, вміння і навички. Звернемося до досвіду видатного педагога, директора Павлівської школи В.О.Сухомлинського. «Трудове навчання у VIII – X класах складається з теоретичних знань і праці, у процесі якої учні оволодівають уміннями і навичками. До теоретичного курсу входять такі теми, як загальна характеристика галузей виробництва в нашій країні, основні риси головних галузей промислового і

сільськогосподарського виробництва, характеристика джерел енергії, загальні принципи будови і дії двигунів та робочих машин, будова і застосування двигуна внутрішнього згорання та електродвигуна в робочих машинах, хімічна технологія в найбільш поширених галузях праці». Завдяки політехнічному характеру набутих знань і вмінь перед кожним старшокласником відкривається можливість вибрати ту спеціальність, в якій він може максимально проявити свої здібності і нахили [7: 321-322]. Профорієнтаційна робота проводиться на виховних годинах, на яких класний керівник та психолог не лише ознайомлюють з професіями, а допомагають дитині визначитися з професійним вибором відповідно до її нахилів, інтересів, можливостей, враховуючи запиту ринку праці, використовуючи різні форми роботи: розповідь, бесіду, анкетування, профорієнтаційні ігри, тренінги, консилиуми, тестування, виставки, фестивалі і т.д.

Велику роль при формуванні готовності до вибору професії відіграє проведення позакласних виховних заходів, екскурсій на підприємства, гурткової роботи. В.О. Сухомлинський важливе значення у трудовому навчанні та політехнічній освіті надавав гуртковій роботі, науково-предметним гурткам, де кожен учень займався улюбленою справою. «Улітку протягом трьох-чотирьох тижнів учні, які закінчили VIII і IX класи, виконують практикум – у шкільних майстернях, у робочих кімнатах і лабораторіях, на навчально-дослідній ділянці, у цехах ремонтно-технічної станції, у тракторній бригаді колгоспу. Учні, які закінчили IX клас і склали залік з тракторної справи, працюють у цей час змінними трактористами... Практикум з електротехніки передбачає монтування електропроводки, під'єднання до неї електромоторів і нагрівальних приладів, виготовлення генераторів змінного і постійного струму невеликої потужності і напруги. Виконання цієї роботи вимагає точності, розрахунків і є добрим засобом поглиблення знань та умінь. Кожний учень, закінчуючи VIII клас, здає в шкільний фізичний кабінет як залік діючу модель електрогенератора... Учні ремонтують електрообладнання трактора, автомобіля, самохідного комбайна, зерноочисних агрегатів, електродоїльних установок та інших машин». Учні, які захоплювалися радіотехнікою й електронікою, самостійно здобували більш глибокі знання й удосконалювали вміння [7: 324]. У школі працювало щорічно 40 – 45 гуртків в залежності від індивідуальних нахилів та інтересів дітей. «У 1967 р. всі учні I – VIII класів у нас працювали в таких гуртках: у двох гуртках юних слюсарів-конструкторів I – IV класів, у трьох гуртках юних слюсарів-конструкторів III – IV класів, у трьох гуртках юних слюсарів-конструкторів IV – VI класів, у двох гуртках юних будівельників I – III класів, у гуртку юних будівельників III– VIII класів, у чотирьох гуртках юних столярів I – II класів, у трьох гуртках юних столярів III – IV класів, у двох гуртках юних токарів III – VIII класів, у гуртку юних механізаторів I – IV класів, у гуртку юних механізаторів VI – VII класів, у двох гуртках юних механізаторів VII – VIII класів, у двох гуртках юних електротехніків III – V класів, у двох гуртках юних електротехніків V – VIII класів, у гуртку юних столярів V – VI класів, у гуртку юних столярів VII – VIII класів... Уміння і навички, набуті у одному гуртку, готують перехід дитини в інший гурток, від легшої праці до важчої, від простих інструментів і механізмів до порівняно складних машин... Завдяки різносторонній праці у гуртках кожний наш учень на момент переходу у VIII клас уже має широке коло вмінь і навичок і знаходить собі справу до душі» [7: 326-327, 331]. Важливим моментом у формуванні інтересу до професії на уроках трудового навчання, під час гурткової роботи є створення ситуації успіху. Учень проходить довгий шлях пошуків, робить спроби у різних справах. Коли він досягає найвищих показників у справі, тоді формується стійкий інтерес до даного напрямку діяльності. Зазначимо, що формування інтересу до професії у учнів у шкільних стінах починається ще з першого класу на заняттях та позаурочний час. «Різноманітні види праці, що оточують дитину з перших днів її приходу в нашу школу, – це, образно кажучи, магніти різної сили, які притягують чутливу стрілку компаса, що вказує дитині її шлях. Чим сильніший магніт, чим цікавіша праця, до якої залучається дитина, тим яскравіше розвиваються її здібності, нахили і покликання саме до цієї праці» [7: 348]. Однією з вимог до праці школяра є творчість, яка передбачає впровадження досягнень науки і техніки у

виробництво. «Виховання творчих здібностей молодих винахідників, раціоналізаторів виробництва залежить від розвитку їх технічної культури, уміння проникнути в суть будь-якої роботи» [7: 334]. Школа намагається, щоб учні знаходили всі нові можливості застосування машинної техніки, електроенергії, хімії у простій сільськогосподарській праці. «Досвід переконав, що виховати любов до сільськогосподарської праці можна лише за тієї умови, коли в роки отрочтва і ранньої юності людина власними зусиллями змінювала ручний трудовий процес машиною або механізмом, дістала від землі додаткові центнери хліба не ціною фізичного напруження, а завдяки застосуванню наукових знань. Це і є психологічна підготовка до трудового життя» [7: 336].

«Дати людині щастя улюбленої праці – це означає допомогти їй знайти серед безлічі життєвих шляхів той, на якому найяскравіше розкриються індивідуальні творчі сили і здібності її особистості [7: 341]. Метою проведення цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість по формуванню готовності до вибору професії будівельного профілю в урочний та позаурочний час є виховання у кожній дитині любові до праці, захоплення працею, розкриття її покликання у професійній діяльності.

На допомогу школі у профорієнтаційній роботі приходять центри зайнятості, які встановили куточки, на яких щомісячно обновлюється інформація про попит на професії (барометри професій); встановлені у деяких школах, інтернатах профорієнтаційні термінали, які передбачають ознайомлення школярів зі змістом професій, вимогами до працівника, шляхами одержання професії та умовами професійного навчання, станом і перспективами ринку праці, основами трудового законодавства і т.д.; проводять ярмарки професій, зустрічі представників професійно-технічних та вищих навчальних закладів з випускниками і т.д.

Проаналізувавши досвід Павлівської школи, діяльність центрів зайнятості, стан сучасної профорієнтаційної роботи на робітничі професії будівельного профілю та актуальність даних професій можемо зробити висновок, що загальноосвітні навчальні заклади мають великі, повністю нереалізовані можливості щодо забезпечення випускників готовністю до свідомого вибору робітничої професії будівельника.

Зазначимо, що процес формування в учнів загальноосвітньої школи готовності до вибору майбутньої професії будівельного профілю є соціальним, так як при виборі професії ми керуємося потребами суспільства у кадрах. Також розглядаємо його як психологічну категорію – при професійному самовизначенні треба враховувати інтереси і можливості особистості. Формування в учнів загальноосвітньої школи готовності до вибору майбутньої професії – педагогічно регульований процес. Ураховуючи актуальність проблеми, перспективу подальшого дослідження вбачаємо у дослідженні ефективних шляхів, методів формування в учнів загальноосвітньої школи готовності до вибору майбутньої професії будівельного профілю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття): Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896.
2. Забезпечити якісну підготовку робітничих кадрів /Матеріали і документи Всеукраїнської наради з питань підготовки кваліфікованих робітничих кадрів 3 березня 2006 року. Упорядники: Десятів Т.М., Паржницький В.В. – К., 2006. – 185 с.
3. Закон України «Про освіту» (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 18 червня 1992 р. № 2477-ХІІ) – К., 1991 р.
4. Немов Р.С. Психологія: учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений: в 3 кн. /Р.С. Немов. – 4-е изд. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004 – Кн. 2. Психология образования. – 606 с.
5. Професійна орієнтація молоді: стан і проблеми професійної орієнтації [Текст] / Д. О. Закатнов // Все для вчителя: Інформаційно-практичний бюлетень. – 2009. – N 7/8. – 3-8 (вкладка).
6. Словарь по экономике и финансам. Глоссарий.ру.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. – Т.4. – К.: Радянська школа, 1976. – 640 с.